

Kumbukumbu la Torati : Utangulizi wa Kihistoria (Kum . 1-3)

Kipindi cha 2; Dkt. Cynthia Parker

Huyu ni Dkt. Cynthia Parker na mafundisho yake kuhusu kitabu cha Kumbukumbu la Torati. Huu ni kipindi cha 2, utangulizi wa kihistoria wa Kumbukumbu la Torati 1 - 3.

Utangulizi

Sasa tutaingia katika Kumbukumbu la Torati sura ya 1 hadi ya 3. Kwa hivyo, hizi zinachukuliwa kuwa sura za kihistoria. Hizi zote ni sehemu ya utangulizi, na tunapoingia katika utangulizi wa Kumbukumbu la Torati, tunahitaji kutambua kwamba tunaandaa jukwaa la kitabu kizima. Kwa hivyo, kuna jambo kuhusu kwa nini tunazungumzia mambo haya? Kusudi la kitabu ni nini? Kwa hivyo, tunaandaa jukwaa, ambayo ina maana kwamba tunahitaji kujiweka kijiografia. Tunazingatia wapi kwa sababu, kama tulivyosema katika hotuba iliyopita, wapi au ardhi ni muhimu sana. Kwa hivyo, tuna taarifa nyingi za kijiografia katika sura hizi tatu za kwanza.

Kwa hivyo, tunahitaji kuangalia kinachoendelea na nchi, lakini pia tunawekwa kihistoria. Kwa hivyo, kulingana na simulizi, tuko wapi? Na tunapata taarifa nyingi ambazo zimekwama kwenye mistari michache ya kwanza. Tunapoanza Kumbukumbu la Torati, tunaanza tu kukimbia, na kuna taarifa nyingi mwanzoni kabisa.

Kwa hivyo, tutatumia muda wetu mwingi kujiweka kijiografia, na kisha tutachukua sehemu ya masimulizi ya kihistoria pia. Kwa hivyo, kabla hata hatujaanza kusoma kitabu cha Kumbukumbu la Torati, wacha nikuelezee

muktadha mpana zaidi kwa sababu hii ingekuwa rahisi sana kwa hadhira ya awali, ambayo sasa inakuwa rahisi kwetu kuelewa.

Ramani: Tamaduni za Mito: Misri na Mesopotamia

Kwa hivyo, nitaweka picha ya ramani. Ramani hii labda inaonekana kuwa ya kawaida kwa wengi wenu. Nilipata ramani hii kutoka Biblical Backgrounds. Kwa hivyo, Biblical Backgrounds ni kampuni inayozalisha ramani nyingi za kina ambazo zinahusiana hasa na masimulizi ya Biblia, na nchi za kibiblia. Ramani hizo ni za bei nafuu sana. Ningependekeza sana kwamba kila mtu aende akanunue ramani hizo na kufanya baadhi ya kazi za ramani—alama kwenye ramani hizo. Kwa hivyo Biblical Backgrounds.com au Bibback.com ni tovuti yao, lakini ramani hizi zinatoka kwao.

Nilichora, juu ya ramani, mistari hiyo ya kijani kibichi. Kwa hivyo, utaona kwamba kuna mstari wa kijani kibichi kusini. Na kwa hivyo, mstari huu wa kijani kibichi wa kusini umechorwa hapa juu ya Mto Nile. Ni kijani kibichi kwa kusudi kwa sababu Mto Nile hufurika kingo zake kila mwaka, na unapofurika, kingo zake hutoa mazao, huleta udongo mwingi wenye rutuba na kuutupa pande zote mbili za ukingo wa mto. Kwa hivyo, una maji safi yote kando ya mto Nile na udongo wenye thamani kubwa ambao ni rahisi sana kuzalisha kilimo. Na kwa hivyo, tuna baadhi ya makazi ya kwanza kabisa ya wanadamu, kama wanadamu wanaokaa, ambao wanaendeleza kilimo na mazao ya nafaka. Baadhi ya jamii za kwanza za wanadamu zinazofanya hivyo zinapatikana hapa kando ya mto Nile.

Sasa, nina mstari mwingine wa kijani kibichi, na huu uko kaskazini mwa Mesopotamia. Kwa hivyo, huu unafuata mtiririko wa Tigris na Frati unaotiririka hivi hadi Ghuba ya Uajemi. Sasa Tigris na Frati ni sawa na Nile; hufurika kila mwaka. Kuna maji safi mengi, na kuna udongo mwingi mzuri wenye rutuba.

Udongo hufurika kwenye kingo za mito. Inafanya iwe rahisi sana kukuza kilimo. Kwa hivyo, kama vile baadhi ya makazi ya kudumu ya binadamu yalivyopatikana chini ya Nile, pia yalipatikana hapa Mesopotamia. Kwa hivyo, tunachopata ni jamii za kando ya mito, zinazohimizwa na jiografia yenyewe, kuwatia moyo wanadamu kuishi.

Mito na Jumuiya za Kibinadamu

Sasa, pia tunaona kihistoria kwamba kwa sababu mito hii ina nguvu sana, huunganisha jamii kwa urahisi. Tuseme ninaishi katika jamii na niko karibu na mojawapo ya mito hii, na kwa hivyo msimu wangu wa kilimo hufuata mzunguko wa mafuriko wa mto. Na tuseme umeamua kujenga jamii zaidi kidogo, juu ya mto. Mwaka mmoja naweza kuwa na ngano nyingi sana, na labda una kitani nyingi sana. Naam, ni rahisi sana kwa jamii zetu kujenga raft rahisi sana na kuelea juu au chini ya mto na kubadilishana na kubadilishana bidhaa. Naam, tunaweza kuingia katika uhusiano huu unaodumu kwa vizazi vingi, na tunazoea jamii nyingine; mawasiliano yalikuwa rahisi sana. Kabla hujajua, tunaweza kuanzisha mifumo ya serikali. Tunalipa kodi kwa serikali, na kabla hujajua, serikali inatoka na kushinda ulimwengu.

Ni rahisi kidogo, lakini kimsingi, hiyo inatuambia kinachotokea kando ya jamii hizi za kando ya mito. Kwa hivyo, kando ya mto Nile, na kando ya mto Tigri na Frati, tuna jamii katika historia yote ya kibiblia ambazo zilikuwa kando ya maeneo hayo. Waliweza kukuza na kukuza serikali na falme zenye nguvu sana ambazo, wakati fulani, zilitoka na kushinda ardhi iliyobaki kwenye ramani.

Katikati ya Hilali Yenye Rutuba: Ardhi Kati ya

Hili ndilo eneo tunaloliita Hilali Yenye Rutuba, lakini kwenye kingo za hilali ndio mahali pekee tunapopata mito hii yenye nguvu. Kweli, tunavutiwa na

simulizi ya kibiblia, kwa hivyo simulizi ya kibiblia inafanyika wapi? Kwa hilo, tutaangalia hapa katikati ya hilali.

Na najua imeoshwa kidogo, labda katika picha hii, lakini ardhi kwenye ramani hii ina rangi nyeusi zaidi ya kahawia, na ipo hapo kuonyesha milima mirefu. Hakuna mto wenye nguvu katika nchi hii, ambayo ina maana kwamba hakuna njia rahisi ya kukuza mawasiliano; hakuna njia rahisi ya kuwaunganisha watu waliopo. Kwa kweli, milima yote, umbile, mkunjo, na mikunjo ya vilima kwa kweli huzuia watu kuwa na mshikamano. Kwa hivyo, kama mimi na wewe tungekuwa na jamii na tulikuwa umbali sawa, lakini tuko juu milimani badala ya chini kando ya mto ikiwa uko juu na juu ya ukingo wa kilima kwa sababu siwezi kukuona na kwa sababu ni vigumu zaidi kwangu kukufikia, nitakushuku. Sitaki kutaka kukukumbatia kama sehemu ya jamii yangu. Kwa hivyo, ni vigumu zaidi kuwaunganisha watu walio katikati ya Hilali Yenye Rutuba. Na bado, hiyo ndiyo sehemu ya ardhi ambayo ina sehemu kubwa ya simulizi yetu ya kibiblia. Hadi tutakapovuka injili, karibu masimulizi yetu yote yanafanyika hapa ndani ya mviringo huu.

Kwa hivyo, hilo lenyewe, na hata hatujafika kwenye Kumbukumbu la Torati bado, lakini bado nadhani hilo ni wazo la kuvutia sana linalohusika katika aina ya ufalme ambao lazima Mungu atataka watu wake wauendeleze kwa sababu hawaweki kimakusudi mahali ambapo wanaweza kwenda nje na kuushinda ulimwengu. Kama angetaka hilo, angelazimika kuwaweka Misri au Mesopotamia kando ya mito. Badala yake, aliwaweka hapa. Kwa hivyo, kuna aina fulani ya somo linalopatikana kwa kuishi katika aina hiyo ya nchi. Na hilo ndilo tutakaloingia baadaye kidogo tutakapoanza kufikiria kuhusu aina za sheria ambazo Mungu amewapa watu wake -- sheria, vidokezo hivyo muhimu, vya jinsi ya kuishi maisha ya kibinadamu yaliyotimizwa.

Njia za Biashara

Sasa tunaweza; kabla hatujaendelea, tunapaswa kuamua ni faida gani hasa ikiwa ardhi sio faida; ikiwa hawawezi kwenda nje na kuiteka dunia, je, kuna faida nyingine kwa ardhi hii? Kwa nini hapa duniani pawe mahali hapa?

Naam, nitakuonyesha ramani tofauti ambapo nimepunguza ukubwa kidogo. Na nimechora mishale mingi tofauti kwenye ramani hii. Kwa hivyo, tuna mishale ya bluu au bluu-zambarau. Hiyo iko pale ikiashiria njia za biashara za baharini. Na kisha nina mishale nyekundu ambayo iko pale ikiashiria njia za biashara za nchi kavu. Na kwa hivyo, ukichukua muda na kutazama ramani, unachokiona ni kwamba falme zote kubwa zinataka kufanya biashara kati yao. Kwa hivyo, tuna Misri, ambayo inataka kufanya biashara na Mesopotamia. Mesopotamia ilitaka kufanya biashara na kile ambacho kingekuwa Ugiriki ya kisasa. Hizi ndizo sehemu ambazo jiografia, na mazao yanayotokana na jiografia hiyo, ni ya thamani sana. Kwa hivyo, watu wa biashara kubwa wanataka kucheza na watu wa biashara kubwa. Katika siku za kisasa, tunaweza kusema ni kama Marekani inataka kufanya biashara na China kwa sababu China ni mchezaji mkubwa katika uwanja wa kimataifa na Marekani pia. Tunajali sana kuhusu ushirikiano huo wa kibiashara, ambapo kufanya biashara na Ufilipino, labda si sana. Bado tunajali kuhusu hilo, na bado tunafanya biashara na Ufilipino, lakini tunajali zaidi kuhusu biashara ya China. Hii ingekuwa sawa na Mashariki ya Karibu ya kale. Kwa hivyo, njia hizo za biashara zina thamani kubwa kwa sababu zinawaunganisha wachezaji wakubwa uwanjani.

Lakini unapoangalia ramani hii, unaona nini kuhusu njia hizo zote za biashara? Naam, zote zinapaswa kupita katika sehemu hii ya kati ya ardhi. Nchi hii, ambayo ina simulizi nyingi za kibiblia, huenda isiwe na thamani, yenyewe. Lakini ina thamani kwa sababu ya kile kinachopita.

Kumbukumbu la Torati litazungumzia hili kwa sababu Kumbukumbu la Torati kama ilivyo maono ya mahali hapa ambapo watu wanaingia ili kuishi huko kimakusudi kulingana na amri za Mungu; watu, Waisraeli, wako pale kwa ajili ya mataifa mengine, na tutazungumzia hili katika sura ya 4. Kwa hivyo, katika hotuba yetu inayofuata, unahitaji kukumbuka ramani hii. Kwa hivyo, huu ndio muktadha mkubwa ambao watu wanaishi ndani yake. Kwa hivyo, njia zote za biashara zinazopita katika nchi hiyo ya Biblia, ili watu wanaoishi hapa hawataweza kamwe kutoka na kuiteka dunia. Nchi yao hairuhusu hilo kutokea, lakini watu wa ulimwengu hupitia nchi hiyo, na hilo litakuwa muhimu kwetu.

Kuhama kwa Uzee wa Kipatriaki kama Mgeni

Sawa, kwa hivyo tulizungumzia kuhusu kujiweka kijiografia. Pia nataka kufanya picha hii kubwa, kujiweka kijiografia lakini pia kwa kadiri simulizi linavyoenda. Kwa hivyo tuna hadithi za Mababa wa Taifa, simulizi zote tulizokuwa nazo kabla ya Kumbukumbu la Torati zinatuonyesha mtindo wa maisha wa kuhamahama. Tuna watu wanaohama kutoka sehemu moja hadi nyingine hadi Kumbukumbu la Torati, na Kumbukumbu la Torati linasema, sasa, ingia na ukipandie, na uwe na mizizi mirefu, na upalilie ardhi.

Kabla ya hapo, tutaona katika hadithi za Mababu kwamba hawana ardhi. Kwa hivyo, ni wageni, ambayo ina maana kwamba watakuwa watu wanaopita mahali fulani. Na ingawa Ibrahimu anatumia muda mwingi katika nchi ya Biblia, hamiliki ardhi hadi mwisho wa maisha yake. Kwa hivyo, bila kumiliki ardhi,

huna haki nyingi sana katika nchi hiyo. Kwa hivyo, yeye ni mgeni katika nchi ya kigeni.

Hadithi ya Mfumo dume ndani na nje ya Maeneo ya Riverine

Kwa hivyo, tunapofuatilia hili, tutaangalia nchi ya Biblia. Lakini tunatambua kwamba Ibrahimu, akitoka Uru, akipitia Harani, akifuata wito wa Mungu wa kwenda mahali hapa pasipojulikana, kuacha nchi, akiongoza familia ya Mungu hadi mahali hapa papya. Pia tunampata Ibrahimu, lakini pia, tutakuwa na, tutamfuata Ibrahimu kwanza. Ibrahimu muda mfupi baada ya kuingia katika nchi hiyo, kulikuwa na ukame, kwa hivyo Ibrahimu anaondoka na kwenda Misri, na kisha Mungu anasema usikae Misri. Rudi nje. Na ndivyo anavyofanya.

Tuna Isaka. Kwa hivyo, baada ya Ibrahimu, Isaka. Sasa hebu tufuatilie hadithi ya Yakobo. Yakobo, anapokuwa akipigana na Esau, atakimbilia mji wa zamani wa baba yake, na kutafuta familia hapa juu na kuoja na kupata watoto na kukuza utajiri wake. Lakini yeye pia, anaitwa kurudi katika nchi hii. Kisha tunafuata wazao wake, hasa Yusufu, wakishuka kwenda Misri, na kisha ndugu zake wote; kuna msukumo tena kwa sababu ya ukame wa kushuka kwenda Misri.

Sasa tukisimama hapo, kwa hivyo bado hatujafikia hadithi ya Kumbukumbu la Torati, lakini tukisimama hapo na tunadhani hii ni utangulizi wa ajabu wa kitabu cha Kumbukumbu la Torati kwa sababu kinachotokea ni kwamba Mungu amewaita watu wake kutoka nchi ya kando ya mto na kuwapeleka mahali pagumu zaidi pa kuishi, na wameshuka hadi nchi ya kando ya mto, na Mungu anaendelea kuwaita, kurudi Mesopotamia na Mungu anaendelea kuwaita. Na kwa hivyo, kuna harakati hii ya ugeni kati ya majumba

yenye nguvu, na Mungu bado anawaambia watu wake, hapa ndipo ninapotaka muwe. Hapa ndipo tutakapolazimika kuishia na simulizi letu.

Kutoka Misri hadi Mlima Sinai

Kwa hivyo, tuna sehemu ya mwanzo kabisa ya Kumbukumbu la Torati itatupa simulizi inayolingana na ramani hii. Kwa hivyo, kwenye ramani hii, mstari huu wa waridi, aina ya waridi-nyekundu ni Barabara Kuu ya Kimataifa. Kwa hivyo, hivyo ndivyo watu wengi wangesafiri kuingia na kutoka Misri. Angalia inafuata moja kwa moja kando ya Bahari ya Mediterania.

Hata hivyo, watu wa Israeli, tukifuatilia vitabu vya Kutoka na Hesabu, watu hao wanatoka Misri na wanaelekea kusini mahali fulani hapa chini, Mlima Sinai. Kuna sehemu kadhaa zinazojadiliwa ambazo Mlima Sinai ni Mlima Sinai. Lakini chini katika maeneo ya kusini ya rasi ya Sinai kwa ajili ya kupokea sheria, kupokea Torati kutoka kwa Mungu. Kuna kutangatanga hadi Kadeshi Barnea, kuna njia iliyoshindwa kuingia katika nchi, na wanashindwa, na Mungu anasema mtasafiri kwa miaka 40 kupitia jangwa. Kwa hivyo, wanatangatanga katika sehemu hii ya nchi karibu na Eilat ya kisasa na kisha kuelekea upande huu wa mashariki wa Bonde la Ufa.

Haya yote ni sehemu ya simulizi na tunapofikia sehemu ya mwanzo kabisa ya Kumbukumbu la Torati. Kwa hivyo, wakati Kumbukumbu la Torati linapoanza, na tutasoma baada ya muda mfupi tu, watu wako karibu hapa na wanaangalia upande huu katika nchi ambayo Mungu ameahidi kuwapa.

Kumbukumbu la Torati 1:1 na Muktadha wa Kijiografia

Tuache kidogo tu na tuangalie mistari michache katika kitabu cha Kumbukumbu la Torati. Kwa hivyo, nitasoma kutoka Kumbukumbu la Torati, sura ya 1. Kwa hivyo, inasema, Kumbukumbu la Torati 1 kuanzia mstari wa 1:

"Haya ndiyo maneno ambayo Musa aliwaambia watu wote ng'ambo ya Yordani," ikimaanisha upande wa mashariki wa Yordani. Na tukisimama kwa sekunde moja tu, ingawa hatuzungumzii uandishi hadi baadaye, moja ya mambo tunayogundua tayari tangu mwanzo ni kwamba kuna ushahidi wa mkono wa mhariri hapa kwa sababu tunapata sehemu kubwa ya kitabu ambacho kimewekwa kinywani mwa Musa. Ni kama Musa ndiye anayezungumza. Haya ni mahubiri ya Musa anapozungumza na watu. Anatoa hotuba hii ya kufurahisha kwa wanajeshi wake, akiwatuma mbele yake. Lakini tunaweza kuona tayari. Tunapata nyakati hizi katika kitabu cha Kumbukumbu la Torati, ambapo tunaona mkono huu wa uhariri ambapo unakuwa mtu wa tatu. Kwa hivyo tayari ndivyo tulivyo hapa. Kwa hivyo, "haya ndiyo maneno ambayo Musa aliwaambia wote katika Israeli." Kwa hivyo, tuna mhariri huyu wa nje akituelezea kinachoendelea.

Na kisha tunapata eneo la kijiografia. Inasema, "ng'ambo ya Yordani, jangwani katika Araba iliyo kinyume, Sufu , kati ya Parani na Tofeli , Labani, Hazerothi, na Dizahabu." Sehemu hizi zote, si zote, lakini hatuna uhakika kabisa zilipo zote. Baadhi yake zinajulikana, na baadhi yake hazijulikani, lakini inatupa njia ya msingi ya mahali ambapo Waisraeli wamekuwa ili kutufikisha hapa juu.

Uundaji wa Wakati wa Kihistoria wa Mhariri

Kwa hivyo, pia tunapata muda. "Ni Safari ya siku 11 kutoka Horebu," na Horebu itakuwa toleo la Kumbukumbu la Torati linalorejelea Mlima Sinai. Kwa hivyo Horebu, kila wakati inapotumika, inarejelea Mlima Sinai.

Kwa hivyo, "ni safari ya siku 11 kutoka Horebu, kupitia Mlima Seiri, hadi Kadeshi Barnea." Kwa hivyo, kumbuka hiyo ilikuwa oasis kubwa ambapo watu walikuwa.

"Katika mwaka wa 40, siku ya kwanza ya mwezi wa kumi na moja, Musa aliwaambia wana wa Israeli kama yote ambayo Bwana alimwamuru awape, baada ya kumshinda Sihoni, mfalme wa Waamori, aliyekaa Hesboni . Na Ogu, mfalme wa Bashani, aliyekaa Ashtarothi na Edrei." Hadithi hizi mbili na wafalme hawa wawili tutazichukua katika sura ya pili ya Kumbukumbu la Torati, kwa hivyo tutaruka hilo. Lakini tunaona kwamba mhariri huyu anatupa muktadha, muktadha wa kijiografia, na muktadha wa kihistoria. Kwa hivyo, tuna wakati, ni baada ya tukio hili, na ni baada ya tukio hili, Musa anaamka kuzungumza.

Musa - Hadhira ni Nani? "Wewe"

Kwa hivyo, inasema katika mstari wa 5, "Ng'ambo ya Yordani, katika nchi ya Moabu, Musa alianza kufafanua sheria hii akisema." Na sasa tunapata maneno ya Musa, "Bwana, Mungu wetu, alituambia huko Horebu, akisema, Mmekaa vya kutosha katika mlima huu."

Sawa, kwa hivyo tutasimama tena. Huu ni utangulizi mwingine wa jambo ambalo Kumbukumbu la Torati ni mzuri sana kufanya. Ninaweza kukuuliza, ni nani hasa aliye katika Kumbukumbu la Torati? Na tukisoma mstari huu ambao nimeusoma hivi punde, tungesema walio karibu ni watu walio hapa na Musa, ambao wanamsikiliza Musa akizungumza. Musa anasema, "Bwana, Mungu wetu, alisema nasi huko Horebu."

Sasa, tukifikiria hilo katika muktadha na kile tunachokijua kihistoria kuhusu Waisraeli waliokuwa wakisafiri na Musa ni, ni kizazi cha pili ambacho sasa kinasimama na Musa nje ya nchi. Kizazi cha kwanza ni kizazi kilichokuwa na Musa huko Horebu au huko Mlima Sinai.

Kumbukumbu la Torati huunganisha mambo na kuyaunganisha wakati wote katika Kumbukumbu la Torati yote, lakini tunayaona kwa mara ya kwanza

hapa. Musa anapozungumza, anakuzungumzia. Na ni wewe, msikilizaji wa hadithi; ni wewe, hadhira iliyosimama pamoja naye, lakini anasema, "Ulikuwa pamoja nami Sinai."

Je, walikuwepo kweli? Labda baadhi yao, labda walikuwa watoto wachanga au watoto wadogo wakati huo huko Sinai. Labda. Au tunachofanya ni kuona kwamba Kumbukumbu la Torati linawazungumzia Waisraeli wote katika vizazi vyote. Linatakiwa kuwa fundisho linalofaa kwa kila mtu bila kujali ni kizazi gani alichomo. Na kwa hivyo, tayari mwanzoni mwa Kumbukumbu la Torati, tunamwona Musa akizungumza nanyi, na ninyi nyote kwa pamoja mmesimama hapa mkinisikiliza, lakini ninyi -- kina cha vizazi, kila kizazi. Ninyi, ingawa huenda walikuwa wazazi wenu au babu na bibi zenu katika Mlima Sinai. Ninyi nyote pamoja -- mliokuwepo, mliokuwa mkisikiliza. Hii yote ni historia yenu. Yote haya, ni yenu. Na inaelezea kwa nini mko hapa mlipo sasa . Kwa hivyo, hili litakuja kwa kiasi kikubwa katika Kumbukumbu la Torati "ninyi," kama Kumbukumbu la Torati linavyoendelea kusema "ninyi" na kuwazungumzia. Ni pana, kila mtu pale, na ni kirefu, vizazi vingi.

Kumbukumbu la Torati 1:7

Sawa, kwa hivyo katika mstari wa 7, kwa hivyo, hii ni sura ya 1 mstari wa 7: "Geukeni mkaende zenu mwende nchi ya vilima ya Waamori, na kwa jirani zao wote, katika Araba, na katika nchi ya vilima, na katika nchi tambarare, na katika Negebu karibu na pwani, nchi ya Wakanaani na Lebanoni, hadi mto Mkuu, mto Frati."

Na kisha inasema katika mstari wa 8, "Tazama, nimewawekea nchi hii mbele yenu. Ingieni mkaimiliki nchi ambayo Bwana aliapa kuwapa baba zenu Ibrahimu, Isaka, na Yakobo, na wazao wao baada yao."

Sasa, orodha ya majina ya maeneo ambayo tulikuwa nayo katika mstari huo uliopita si orodha ya majina ya nasibu. Kwa kweli ni mahususi kabisa, na tunaweza kuweka karibu maeneo yote hayo kwenye ramani hii.

Araba

Kwa hivyo, ya kwanza kutajwa ni Araba. Araba ni Bonde la Ufa. Linaanzia eneo la Bahari ya Chumvi hadi kusini, hivyo kupita Bahari ya Chumvi. Wakati mwingine katika fasihi ya Biblia, linaporejelea Araba, pia linarejelea Bonde la Yordani, hivyo eneo kati ya Bahari ya Galilaya na Bahari ya Chumvi. Kwa hivyo, wakati mwingine ni eneo lote lote. Wakati mwingine Araba iko kusini mwa Bahari ya Chumvi, lakini tutachora tu rangi hii hapa na kusema kwa ukali, hii ni Araba, Bonde la Ufa.

Nchi ya Milima na Shefela [nchi tambarare]

Kwa hivyo hilo ndilo jina la kwanza la mahali pa kijiografia katika mstari wa 7. Linalofuata linasema, "Na kwa majirani zao wote katika Araba, katika nchi ya vilima." Naam, nchi ya vilima iko hapa. Hii ingekuwa nchi ya vilima ya Yuda. Kama tungeenda kaskazini zaidi, ingekuwa Benyamini, Efraimu, na sehemu ya nchi ya Manase pia. Yote haya ni nchi ya vilima.

Sehemu inayofuata iliyoorodheshwa inasema, "katika nchi tambarare." Nchi tambarare, au Shefela hii, ambayo kwa Kiebrania inaitwa Shefela, lakini kwa kweli inamaanisha "nchi tambarare." Na tuna upande wa magharibi wa nchi ya vilima; tuna eneo hili dogo ambapo vilima vya nchi ya vilima, vilima vyenye umbo la V vya nchi ya vilima vyenye mwinuko mkubwa huyeyuka kuelekea pwani. Na katika eneo hili dogo, huwa vilima laini sana, vinavyozunguka; mabonde hufunguka, na unaweza kuona zaidi kaskazini na kusini na magharibi. Mstari wako wa upeo wa macho unafunguka, lakini bado uko ndani ya vilima vingine. Bado kuna umbile jingi ardhini.

Sasa, vilima hivi viko chini tu, ikiwa unaviona kutoka sehemu ya milima mirefu ya nchi ya vilima. Kupitia nchi ya vilima hapa tuna Shefela au nyanda za chini huko.

Negev

Mahali pa pili pa kijiografia, inasema, Negevu. Kwa hivyo, Negevu iko hapa chini. Kwa kweli ni eneo nyembamba sana la ardhi. Liko kwenye ukingo wa kusini wa nchi ya vilima na Shefela . Kama ningeongeza ramani na kuiangalia kwa undani, inaonekana kama ishara isiyo na kikomo, kama aina ya nane ya kitu kilichosukumwa kidogo upande wake. Kwa hivyo, ni eneo nyembamba sana la ardhi. Hii ndiyo nchi ya kusini kabisa ambayo watu wangeweza kuishi.

Ukienda mbali zaidi kusini kuliko Negevu, eneo hili kwenye ramani hapa, ni ardhi isiyoweza kukaliwa. Hakuna mvua ya kutosha, na hakuna udongo mzuri wa kutosha kwa watu kuishi hata kondoo na mbuzi. Kwa hivyo, hii ni nchi ngumu sana. Hapa ndipo Waisraeli walikuwa wakitangatanga kwa miaka 40 kupitia eneo linaloonekana hivi . Negevu ndio mahali pa mwisho ambapo unaweza kujenga mji, na unaweza kusaidia mji. Kwa hivyo, hii itakuwa nchi ya kusini kabisa.

Sasa, hili halipaswi kuchanganyikiwa kwa sababu katika siku hizi, watu wanapoenda Israeli, wanazungumzia Negevu na wanamaanisha eneo hili hadi Eilat. Hata hivyo, katika Biblia, wakati wowote unapona marejeleo ya Negevu, yanamaanisha kundi dogo hapa upande wa kusini wa vilima vya chini.

Pwani ya Bahari

Kwa eneo linalofuata la kijiografia, inasema, "na pwani." Kwa hivyo uwanda huo mkubwa mzuri wa pwani ulio wazi upande wa magharibi wa mbali.

"Nchi ya Wakanaani," na kisha tunapata maeneo machache ambayo yako juu ya ramani, "Lebanoni, na hadi Mto Mkuu, mto Frati." Kwa hivyo, tunachokiona ni kwamba hata katika utangulizi huu wa kwanza, kama mhariri wetu anavyotuelezea au kama Musa anavyoelezea wanakoelekea, wanapoangalia nchi na kuorodhesha maeneo haya ya kijiografia, tunachokiona kwani kiko katika mpangilio mzuri sana. Kuna mtu anayeifahamu sana nchi hiyo, ambaye anaweza kusema katika Araba, katika nchi ya vilima, katika Shefela , Negev, na pwani, na kisha maeneo yote yaliyo mbali zaidi kusini.

Kwa hivyo, Musa anazungumza na watu, na anatoa sababu ya kwa nini tumesimama hapa. Lakini tayari tumeona hilo. Tuko hapa; Musa yuko pale akizungumza na watu kwa sababu Mungu ndiye mwaminifu. Kwa sababu Mungu alisema, hii ndiyo nchi niliyoahidi kumpa Ibrahimu, Isaka, na Yakobo. Na kwa sababu hiyo, uko hapa. Ni wazi si kwa chochote ulichofanya, lakini ni kwa sababu Mungu ndiye mwaminifu kuwaleta watu ndani.

Miundo ya Uongozi

Kwa hivyo, katika sehemu inayofuata ya simulizi, tunapopata maelezo kidogo kuhusu shirika hili, muundo wa kiserikali, wakati Musa alipokuwa nyikani na watu, na kulikuwa na watu wengi sana. Walikuwa na malalamiko mengi sana. Na alikuwa na mengi ya kufanya. Wanawapanga watu katika vikundi na makabila.

Kwa hivyo, utaona nini? Kuna viongozi kutoka kila kabila ambao wamepakwa mafuta au wamepewa nafasi za uongozi ili waweze kushughulikia masuala madogo, na masuala makubwa pekee ndiyo yanayomwendea Musa.

Sasa, tutaona kwamba Kumbukumbu la Torati, mara tutakapoingia katika sura ya 16, 17, na 18, itatupa aina nyingine ya muundo wa uongozi ambao ni muhimu kwa watu wanapoingia katika nchi na kuwa wakaazi wa kudumu wa mahali fulani. Ni tofauti kidogo na kile tulichonacho hapa katika sura ya kwanza kwa sababu, katika sura ya kwanza, wamekuwa wakizunguka-zunguka jangwani.

Musa Akiburudisha Kumbukumbu Yao: Kushindwa Kuingia Katika Nchi Nzuri

Sawa, kwa hivyo sasa Musa atawakumbusha watu waliokuwa wakimsikiliza. Kwa hivyo, atawapeleka kwenye safari fupi ya masimulizi. Tunachotaka kuzingatia ni kwamba, kati ya matukio yote ya kihistoria ambayo angeweza kuchagua, ni yapi ambayo anachagua kuwaambia watu?

Hii ndiyo njia atakayojenga sehemu ya somo kutokana na hili. Kwa hivyo, nitaendelea kusoma katika sura ya 1. Kwa hivyo, nitaruka hadi mstari wa 19. Kwa hivyo sura ya 1, mstari wa 19, "Kisha tukaondoka Horebu, tukapita katikati ya jangwa kubwa na la kutisha mliloliona, njiani kuelekea nchi ya vilima ya Waamori, kama Bwana, Mungu wetu, alivyotuamuru, tukafika Kadesh-Barnea. Nikawaambia, Mmefika nchi ya vilima kwa Waamori, ambayo Bwana, Mungu wetu, atawapa. Tazameni, Bwana, Mungu wenu, ameiweka nchi mbele yenu; pandeni, mkaimiliki, kama Bwana, Mungu wa baba zenu, alivyowaambia. Msiogope wala msifadhaike."

"Kisha nyote mkanikaribia, mkasema, 'Na tutume watu mbele yetu, wapate kuipeleleza nchi, na kutuletea habari, kwa njia ambayo tunapaswa kuiendea miji tutakayoingia.' Jambo hilo lilinipendeza, nami nikawachukua watu kumi na wawili kati yenu, mtu mmoja kutoka kila kabila. Wakageuka, wakapanda milimani, wakafika Bonde la Esholi, wakaipieleleza. Kisha wakatwaa baadhi ya matunda ya nchi mikononi mwao, wakatuletea,

wakatuletea habari, wakasema, 'Nchi hii ni nzuri, ambayo Bwana, Mungu wetu, anatupatia.' Lakini hamkukubali kupanda."

Tutasimama hapa katika hadithi. Huu ni usimulizi wa baadhi ya masimulizi ambayo tumesikia katika Hesabu, kitabu cha Hesabu. Kwa hivyo, wapelelezi wanapotoka, na wanarudi. Ni Kalebu na Yoshua, kwa kweli, wanaopigana vikali sana kuwaambia watu kwamba wanapaswa kuingia. Lakini ni kivumishi hiki; ni nchi nzuri. Kumbuka, nilikuwa nikisema kuna juhudi nyingi zilizowekwa katika kitabu cha Kumbukumbu la Torati kukopa lugha kutoka Mwanzo 1 na 2 kusema hii ni nchi unayoweza kuingia. Hii ina sifa za aina ya Edeni, nchi nzuri, tov, kwa Kiebrania. Kipengele hiki cha nchi nzuri ni kitu ambacho Kumbukumbu la Torati hurudia mara kwa mara. Nchi hii ni nzuri.

Inarudia; labda unaweza kusema, baadhi ya watu wangekubali, baadhi ya watu hawangekubali, lakini ningesema kwamba inaanza kuonekana jinsi katika masimulizi ya uumbaji, kila wakati Mungu alipoumba, anavyogawanya maeneo, huunda mpangilio, na kisha hujaza kila moja ya maeneo hayo na vitu vinavyofaa katika maeneo hayo ambavyo vitastawi katika maeneo hayo. Na kila wakati anapofanya hivyo, anaiita "nzuri."

Kwa hivyo sasa tuna nchi hii ambayo mnaweza kuingia; hii inaweza kuwa nchi nzuri. Na wapelelezi wawili, Yoshua na Kalebu, walitambua kwamba ilikuwa nzuri. Lakini watu hawakutaka kwenda.

Kwa hivyo, tunaanza tena simulizi katika mstari wa 27, unaoesema, "Nanyi mkanung'unika hemani mwenu, mkasema, Ni kwa sababu Bwana anatuchukia, ametutoa katika nchi ya Misri, ili kututia katika mikono ya Waamori, ili kutuangamiza. Tupande wapi? Ndugu zetu wametufanya tuyeyuke mioyo, wakisema, Watu hawa ni wakubwa, warefu kuliko sisi; miji yao ni mikubwa, na yenye maboma yafika mbinguni; na zaidi ya hayo, tuliwaona wana wa Anaki

huko. Ndipo nikawaambia, Msishtuke; msiwaogope; Bwana, Mungu wenu, anayetangulia mbele yenu, yeye mwenyewe atawapigania, kama alivyowafanyia ninyi huko Misri mbele ya macho yenu."

Kwa hivyo, kwa mara ya kwanza kabisa katika Kumbukumbu la Torati, tuna wazo lingine linalojitokeza, yaani, Mungu ndiye shujaa kwa niaba ya watu wake. Kwa hivyo, tena, watu wanapokea faida ya Mungu kukaa nao. Yeye ndiye nguvu. Yeye ndiye ngome kubwa. Yeye ndiye anayewatangulia watu wake. Yeye ndiye aliye nguvu ya watu wake.

Tayari tumeona kwamba katika simulizi iliyopita huko Misri, Mungu amejionyesha kuwa shujaa. Na Musa anapaswa kuwakumbusha watu. Tuna matoleo mawili ya hadithi. Tuna toleo ambalo mnajiambia kwamba mnaogopa, miji ni mikubwa sana, watu ni wakubwa sana, kwamba hili ni jambo baya sana kwamba hatuwezi kuingia na kuichukua nchi. Na tuna simulizi ambalo Mungu tayari amewaonyesha. Yeye ni shujaa wenu; haijalishi mazingira yenu ni yapi; anaweza kwenda dhidi ya falme kubwa, na anaweza kuwapa mahitaji yenu jangwani.

Kwa hivyo, Musa sasa anajaribu kufafanua hadithi ya kujiamini ambayo watu wanapaswa kuwa nayo kwa sababu ya simulizi yao ya zamani.

Israeli na Mungu Jangwani

Kwa hivyo, katika mstari wa 31, inasema, "Na jangwani, ambapo mliona jinsi Bwana, Mungu wenu, alivyowabeba, kama vile mtu anavyomchukua mwanawe." Kwa hivyo, tena, Mungu, kama mzazi anayemchukua mtoto. "Katika njia yote mliyoitembea hadi mkafika mahali hapa. Lakini pamoja na haya yote, hamkumwamini Bwana anayewatangulia njiani, kutafuta mahali pa kupiga kambi usiku na wingu mchana, ili kuwaonyesha njia mtakayoiondea." Hapa ndipo ninapotamani ningeweza kuwapeleka nyote jangwani kwa sababu mkiwa

jangwani katika jangwa kubwa usiku, kunaweza kuwa baridi sana, na kisha mnafurahi sana kuwa na nguzo ya moto. Na mchana, ni moto mkali jua linapowachoma. Na mnafurahi sana kuwa na nguzo ya wingu mchana. Kwa hivyo, kuna huruma hata katika jinsi Mungu anavyojitokeza na watu wake.

Ninaipenda kwa sababu marabi, wanapozungumzia kifungu hiki wanazungumzia nguzo hizi kama miguu ya Mungu -- nguzo ya moto, nguzo ya moshi, nguzo ya moto. Kwa hivyo, ni Mungu anayetembea na watu wake wanaposafiri jangwani. Kwa hivyo, ni njia ya huruma sana ya kumtazama Mungu.

Kwa hivyo, katika kuchagua kusimulia sehemu hii ya simulizi, Musa anaandaa jukwaa. Mlishindwa kuingia kwa sababu mlijiamini, mlisoma silika zenu wenyewe, na mlishindwa kuona nchi kama nchi nzuri. Kile mlichopaswa kuamini ni uzoefu wenu wa Mungu ambao tayari mmekuwa nao. Amekuwa pamoja nanyi. Amekuwa shujaa wenu, na atakuwa shujaa atakayeenda nanyi.

Makundi Mengine ya Watu Katika Eneo Hilo: Edomu

Jambo lingine ambalo tunalo, tunapotoka kwenye sura ya kwanza na kisha kuingia kwenye sura ya 2, ni ufahamu wa ukweli kwamba kuna watu wengine walio karibu na Waisraeli. Hawaishi katika ombwe, lakini kwa kweli wana watu wengine wengi walio karibu nao. Kwa hivyo, nitachora kwenye ramani hii mistari michache inayogawanya. Kwa hivyo, mstari huu wa bluu hapa unapita moja kwa moja kwenye korongo kubwa kubwa; utafanya kama mgawanyiko wa kijiografia kwetu kati ya makundi ya watu.

Kwa hivyo, nitaweka tatu hapa. Kwa hivyo, tunapaswa kufika upande wa kusini wa mstari huu wa kugawanya hapa; nchi hii inakuwa moyo wa Edomu.

Na tuna barabara; nilisahau kukuambia , hii ndiyo barabara ambayo Waisraeli watapitia katika barabara hii upande wa mashariki wa mbali wa watu wanaoishi hapa ili kupata njia hii ya kuingia nchini.

Sawa, kwa hivyo sasa tunaweza kuzungumzia Edomu. Kwa hivyo, Edomu itaishi hapa chini. Sasa, Kumbukumbu la Torati linajua kabisa kwamba Waedomu tayari wapo. Nimeweka mistari michache hapa ikiwa unataka kusimamisha video na kutazama; soma mistari hii. Unapaswa kujiuliza, Edomu ni nani ? Watu wanaoishi hapa ni akina nani? Tuna hadithi hizi zote za Waedomu wa Waisraeli walio katika mgogoro au wanaofanya mikataba ya kibiashara na Waedomu. Kwa hivyo, wao ni akina nani? Huu ndio moyo wao. Huu ndio ardhi ambayo wanaweza kuidhibiti kwa muda mwingi ambao wako. Wanapokuwa na nguvu sana, wakati mwingine wanaweza kupanuka nje. Lakini ardhi ya Waedomu iko kusini hapa.

Kwa hivyo, soma mistari hiyo na ujue Edomu ni nani. Sasa, bila shaka, hii itakuwa kutoka kwa mtazamo wa Israeli. Kwa hivyo, hivi ndivyo Waisraeli wanavyosimulia simulizi yao. Hatuna historia ndefu kutoka kwa Waedomu wakituambia kuhusu toleo lao la historia, lakini Edomu inanzia mbali hadi kwa Ibrahimu. Kwa hivyo, mwana wa kwanza wa Ibrahimu Ishmaeli alizaliwa na Hajiri, mtumwa wa Misri. Ishmaeli alipokea baraka kutoka kwa Mungu kwamba Mungu angembariki na angegeuka kuwa taifa.

Kisha tunaona vizazi vichache baadaye. Tuna Isaka, kisha Yakobo. Na Yakobo ni ndugu pacha wa Esau. Kwa hivyo, Yakobo na Esau wanapogombana , Isaka hampendi Esau sana, na Esau anaona kuna mvutano katika uhusiano huo. Kisha Esau anaenda upande wake wa pili wa familia kwa Ishmaeli, na anaoa familia ya Ishmaeli. Na ni wazao wa Esau ambao wanakuwa nchi ya Edomu. Kwa hivyo, tunatambua kwamba wao ni familia ya aina fulani.

Lakini Kumbukumbu la Torati linasema, katika sura ya 2, Mungu anawaambia Waisraeli, mtakapokuwa mnasafiri katika njia hii, na mkiwa tayari kuingia katika nchi niliyowapa, msiingie katika nchi ya Edomu. Hii si nchi yenu kwa sababu Mungu ana uhusiano wake mwenyewe kwamba agano lake mwenyewe, alimwahidi Hagari. Alimwambia Hagari, "Mwanao atakuwa taifa lenye nguvu," na tunachokiona katika kitabu cha Kumbukumbu la Torati ni kwamba Mungu anatambua watu hawa wako hapa; wameingia katika nchi yao. Msiwachukue. Hii si nchi yenu ya kuichukua.

Moabu na Amoni

Kwa hivyo, kisha tunaenda mbali zaidi kaskazini kati ya maeneo haya mawili hapa. Eneo hili la kijiografia ndilo linalojulikana kama moyo wa Moabu. Kwa hivyo Moabu inatoka wapi? Moabu inahusiana na Amoni juu. Amoni iko upande wa kaskazini wa bonde hili hapa.

Kwa hivyo, wana historia ya aina ya risque sana. Kwa hivyo, ukisoma hilo, basi unarudi tena kwa Ibrahimu lakini kwa mpwa wake, kwa Lutu. Kwa hivyo, Lutu na Ibrahimu, familia zao zinapokua, makundi yanazidi kuwa makubwa, na yanalazimika kugawanyika. Lutu anaenda kusini na kukaa karibu na Sodoma na Gomora. Unajua hadithi hii. Na kisha moto mkubwa utakuja na kuiharibu Sodoma na Gomora. Na Lutu anapoondoka na mkewe na binti zake wawili, badala ya kukimbia na kwenda magharibi juu ya nchi ya vilima, ambapo ndipo Abrahamu alipokuwa, wanakimbia na kwenda mashariki. Siku zote nimekuwa nikishangaa hilo. Desturi ya kale ya Mashariki ya Karibu ingemaanisha wangeenda kwa familia yao, au familia kubwa, na wanachagua kwenda upande mwingine. Kwa hivyo, mke wa Lutu aligeuka kuwa nguzo ya chumvi. Binti zake wawili kisha wanaamua hatutaoana. Tutapataje watoto? Tunahitaji muundo wa

familia. Tulale na baba. Na kisha tunawapata Moabu na Amoni. Kwa hivyo, aina fulani ya hatari.

Sasa tunaweza kuwazia Waisraeli wakisimulia hadithi ya Moabu na Amoni, hii ndiyo historia yao ya mahali walipotoka, na ni jambo lisilofaa kidogo, tunapaswa kusema. Kwa hivyo, Moabu anatoka kwa binti mkubwa, na Amoni anatoka kwa binti mdogo.

Katika kitabu cha Kumbukumbu la Torati, katika Kumbukumbu la Torati sura ya 2, Mungu anasema tupite kuzunguka Moabu. Msiingie. Nina agano langu na Moabu. Moabu wameingia katika nchi wanayoirithi. Msiichukue nchi yao. Wala msiichukue nchi ya Amoni kwa sababu nina agano nao, nao wameingia katika nchi wanayoishi. Kwa hivyo, msiende mkaichukue nchi yao. Hiyo si nchi yenu. Hiyo si nchi mnayopaswa kuwa nayo. Ili kwamba tayari tuna ufahamu kwamba Mungu anaingiliana katika historia za watu wengine.

Waisraeli Wanaingiaje Nchi Nzuri: Uwanda wa Medeba

Sasa, watu wanaopaswa kuvuka hadi nchi ambayo ni urithi wao wakoje? Walifikaje huko? Naam, tuna ardhi hii ya kati kati ya korongo hizi mbili kubwa. Angalia sina mraba mkubwa mweupe hapa. Nchi hii inaitwa Uwanda wa Medeba sasa. Lakini nchi hii haikuwahi kuwa ya kundi moja la watu. Iligeuka huku na huko. Kwa hivyo, Amoni waliichukua walipokuwa matajiri sana. Moabu waliichukua Moabu alipokuwa tajiri. Baadaye katika historia ya Israeli, tunaona kwamba Waisraeli walikuja na kuichukua. Sio nchi tupu, ni nchi iliyoendelea sana, lakini sio moyo wa kundi lolote la watu. Na kwa hivyo, Mungu anasema, unaweza kupitia njia hii.

Wafilisti kwenye Pwani ya Magharibi na Bahari

Sasa, kabla hatujafika huko na kusimulia hadithi hiyo, tuna makundi machache zaidi ya watu ya kuzungumzia.

Iko mbali kabisa kwenye pwani ya mbali kwenye pwani ya magharibi. Tuna Wafilisti. Na kwa hivyo, Wafilisti wanatajwa katika Kumbukumbu la Torati, sura ya 2. Kama tungefuata, ni akina nani? Wanatoka wapi sasa? Sasa tunapaswa kukata na kukusanya aina nyingine nyingi tofauti za historia zisizo za kibiblia. Tunaziita Watu wa Baharini. Sehemu yao inatoka kwa kile tunachokiita Ugiriki wa kisasa. Na kwa nini walikimbia na kwa nini walisafiri kama misafara mikubwa kuingia katika nchi mpya; bado tunafanya kazi kwenye baadhi ya hizo. Kuna fasihi nyingine zisizo za kibiblia, fasihi za kisasa; unaweza kusoma watu wanaosoma hilo. Lakini tunachohitaji kujua kuhusu vipindi vya wakati, Wafilisti ni kundi jipya la watu wanaoingia katika nchi hiyo na kukaa pwani karibu wakati uleule ambao Waisraeli wanaingia katika nchi hiyo. Wafilisti hawakuzingatiwa kuwa sehemu ya utamaduni wa Wakanaani, ambao ulijaza eneo lote la vilima ambalo Waisraeli walikuwa wakiingia.

Ogu na Sihoni Washindwa

Tumalizie sura chache za 2 na 3, na tutafunga sehemu za masimulizi yetu ya kihistoria. Kwa hivyo, tumeona ulinganisho kati ya jinsi watu wanavyoogopa kutenda na kuingia, na Musa anasema, lakini unapaswa kuwa na ujasiri kwa sababu Mungu ndiye baba yako; Mungu ndiye shujaa anayekutangulia. Tumeona katika sura ya 2 jinsi Mungu anavyosema, zunguka makundi haya mengine ya watu; unaweza kuingia kupitia Uwanda wa Medeba, ambapo Sihoni yuko. Na cha kufurahisha ni kwamba, tuna, tukiwaongoza watu kuvuka Yordani na kuingia katika nchi, tuna Mungu akiingia vitani na Musa kama kiongozi. Wanapigana na Sihoni kwanza, kisha wanaenda kaskazini mwa mbali na wanapigana na Ogu.

Na unaweza kusema, hizi ni za ajabu; kwa nini tunahitaji hadithi hizi? Naam, tukiweka hili katika muktadha, sababu nzima ya watu kuogopa kuingia ni kwa sababu waliogopa kupigana vita. Na kwa hivyo, sasa, wakiwa na Musa akiwaongoza, wanapitia vita halisi, lakini ni kama vile wanapigana vita vya mazoezi. Hivi ndivyo unavyopaswa kuishi na kiongozi wa kibinadamu na Mungu kama shujaa wako, nao wanashinda. Nao wanaweza kumshinda Sihoni na kufungua sehemu ya ardhi ili waweze kuingia Yordani na kuingia katika nchi yao. Wanaweza kwenda juu na kumshinda Ogu, ambaye alikuwa kiongozi wa eneo ambalo lilikuwa na miji mikubwa mikubwa na milango mikubwa ya miji.

Na kwa hivyo sasa Musa anaweza kusema, kwa hivyo kumbuka vita hivyo. Sasa, ninapompa Yoshua uongozi, utamfuata Yoshua kuingia katika nchi, na Mungu bado atakuwa shujaa wako, na bado unaweza kuingia. Kwa hivyo ingawa mwanzoni uliogopa na hukuingia katika nchi, bado unaweza kuogopa sasa; bado unahitaji kuingia. Lakini nchi ina uwezo wa kuwa kama Edeni. Na kwa hivyo unaweza kuifanya ikiwa utafanya hivyo na Mungu, ambaye yuko pamoja nawe. Na kisha, kuanzia hapa, tutaingia katika sura ya 4.

Huyu ni Dkt. Cynthia Parker na mafundisho yake kuhusu kitabu cha Kumbukumbu la Torati. Huu ni kipindi cha 2, utangulizi wa kihistoria wa Kumbukumbu la Torati 1 - 3.